

ANDRZEJ WĘGLIŃSKI
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
ORCID – 0000-0002-2050-5749

PRÓBA IMPLEMENTACJI KURATELI KLINICZNEJ I MENEDŻERYZMU W DOZORACH PROBACYJNYCH*

Wprowadzenie: Współcześnie w wielu krajach system probacji został podporządkowany metodzie zarządzania przypadkiem. W Ministerstwie Sprawiedliwości rozpoczęto prace nad połączeniem oddziaływań resocjalizacyjnych kuratorów z oceną ryzyka przestępczości powrotnej skazanych zaklasyfikowanych do grupy ryzyka recydywy. W metodyce wykonywania dozoru może nastąpić przesunięcie akcentów z celów wychowawczych na rzecz celów prewencyjno-kontrolnych. Wiodącym kierunkiem zaproponowanych rozwiązań jest uczynienie z kuratorów profesjonalnej służby probacyjnej odpowiedzialnej za ochronę społeczeństwa i podopiecznych przed kolejnymi aktami kryminalnymi.

Cel badań: Artykuł ma charakter przeglądowy. Jego celem jest ukazanie przebiegu reformy kurateli dla dorosłych po przemianie ustrojowej.

Stan wiedzy: Przy opracowywaniu nowych rozwiązań w metodyce wykonywania dozorów nie zwrócono dostatecznej uwagi na moment implantacji modelu zarządzania ryzykiem recydywy do praktyki wykonywania dozorów. Nieprofesjonalne wdrażanie systemu menedżerskiego i nadmierne koncentrowanie się na poprawie jurystycznej skazanych bez dostatecznego udziału dozorowanych w programach resocjalizacyjnych może skutkować masowym wykluczeniem probantów z możliwości resocjalizacji w środowisku otwartym.

Podsumowanie: Kuratorzy sądowi nie zostali przygotowani do rozpoznawania potrzeb kryminogennych. Przy formułowaniu prognozy kryminologicznej uwzględniają bardzo ograniczoną listę predyktorów przyszłej aktywności przestępczej skazanych. Oznacza to konieczność wyposażenia tych służb w rzetelne, sprawdzone, narzędzia szacowania ryzyka recydywy.

Słowa kluczowe: menedżersko-nadzorczy model kurateli, grupy ryzyka przestępczości powrotnej

* Sugerowane cytowanie: Węgliński, A. (2024). Próba implementacji kurateli klinicznej i menedżeryzmu w dozorach probacyjnych. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 43(1), 193–212. <http://dx.doi.org/10.17951/lrp.2023.43.1.193-212>

WPROWADZENIE

Po przemianie demokratycznej można było oczekiwać, że nastąpią istotne zmiany w funkcjonowaniu sądowych kuratorów wykonujących orzeczenia w sprawach karnych, prowadzące do utworzenia profesjonalnej służby probacyjnej wyodrębnionej z resortu sprawiedliwości. Kuratorzy dla dorosłych, tak jak to ma miejsce w wielu cywilizowanych krajach, mogliby zostać włączeni do grupy zawodowej „pracowników probacji” lub też zaliczeni do „personelu probacyjnego” (Stańdo-Kawcka, 2020). Pracownicy tej szczególnej służby wykonujący środki probacyjne, alternatywne do kary pozbawienia wolności, powinni stać się łącznikami między sądem, społeczeństwem i osobami dozorowanymi, a nie jedynie merytorycznymi pracownikami sądu (Bałandynowicz, 1996; Ostrihanska, 1996; Wójcik, 1999–2000). Wyłączenie kuratorów dla dorosłych, przyszłych pracowników probacji z wymiaru sprawiedliwości jest podstawowym warunkiem uzyskania statutu służby autonomicznej współpracującej z sądem na zasadzie partnerstwa. Dotychczasowe usytuowanie kuratorów sądowych w resorcie sprawiedliwości, terytorialny podział zadań wykluczający możliwość specjalizacji, nadzór sędziego uniemożliwiają dokonanie analizy porównawczej czynności wykonywanych przez kuratorów dla dorosłych z pracą personelu probacyjnego w Anglii, Francji, Belgii czy Stanach Zjednoczonych (Marek, 2003; Węgliński, 2002, 2004; Stępniaak, 2009).

PROBLEM I CEL BADAŃ

Artykuł ma charakter przekrojowy. Jego celem jest ukazanie przebiegu reformy kurateli w pionie karnym. Czytelnik zostanie zapoznany z próbą wprowadzenia do wykonywanych dozorów modelu kurateli klinicznej (wychowawczej). Ponadto zostaną przedstawione poglądy na temat implementacji menedżersko-nadzorcze-go systemu kurateli dla dorosłych oraz przegląd badań empirycznych obrazujący sposoby prognozowania przestępczości powrotnej osób dozorowanych istotnej dla zapewnienia poczucia bezpieczeństwa obywateli.

PRZEBIEG REFORMY SYSTEMU KURATELI DLA DOROSŁYCH

Prace nad reformą służb kuratorskich rozpoczęto w 1992 roku. Początkowo zaplanowano zwiększenie liczby etatów dla kuratorów zawodowych i ograniczenie udziału w prowadzeniu dozorów kuratorów społecznych, co miało docelowo doprowadzić do powstania kurateli profesjonalnej. W 1993 roku Paweł Moczydłowski zaproponował przygotowanie reformy kurateli sądowej w pionie karnym przez trzyosobowy zespół, w skład którego poza nim weszli Jerzy Jasiński oraz Piotr Stępniaak. Podjęta inicjatywa wydawała się interesująca z uwagi na radykalne

poglądy Moczydłowskiego, Dyrektora Generalnego Zarządu Zakładów Karnych, który negował istnienie probacji w Polsce. Uważał, że tzw. kuratela sądowa nie może być zaliczona do personelu probacyjnego, ponieważ realizuje zadania głównie dla sądu. Ponadto z powodu małej skuteczności w walce z przestępczością „wręcz utrudnia adaptację idei probacji w polskim społeczeństwie” (Moczydłowski, 2004, s. 253). Wskazany autor był zwolennikiem utworzenia Urzędu Probacji i Więziennictwa, który wypełniłby lukę organizacyjną w strukturze instytucji zajmujących się zwalczaniem przestępczości w Polsce. Nowo powstały urząd z ramienia Więziennictwa i Departamentu Nadzoru nad Wykonaniem Kary byłby odpowiedzialny za realizowanie środków probacyjnych, wspomagających wykonanie kary pozbawienia wolności (Moczydłowski, 2003). W ramach prac tego zespołu Stępniaś opracował warianty modelowe zorganizowania rodzimej kurateli jako wyspecjalizowanej służby o kompetencjach kontrolnych, diagnostycznych, wychowawczych i pomocowych. Cytowany autor był zwolennikiem wyodrębnienia departamentu probacji i całkowitego rozdziału kurateli od struktur sądowych, wzorem rozwiązań przyjętych w takich krajach, jak Francja i Anglia (Stępniaś, 2008). Zaproponowane rozwiązania wzmacniały pozycję kuratora wobec sędziego. Rozwiązania modelowe zaproponowane przez wskazanego autora spotkały się z krytyką Jerzego Ignatowicza i Krystyny Gromek, którzy podkreślali, że zaproponowane rozwiązania charakteryzują się brakiem spójności i koncentrują się na zmianach organizacyjnych, pomijając zadania wykonywane przez kuratorów. Krytykując pomysł wyodrębnienia kuratorów ze struktury sądów, Ignatowicz stwierdził, że sama nazwa „kuratela sądowa” wskazuje na ścisłe powiązanie tej instytucji z sądem, a zatem proponowany model nie odpowiada jej istocie; był też przeciwny rozdzieleniu kurateli dla dorosłych od kurateli rodzinnej. Natomiast Gromek uważała, że kuratorzy nie wzmocnią swojej pozycji na terenie sądu, skoro chcą te struktury opuścić (Jedynak i Martusiewicz, 2010). Ponadto propozycja utworzenia Urzędu Probacji i Więziennictwa oraz ulokowania służby kuratorskiej przy sądach nie uzyskała akceptacji władz resortowych ani samych kuratorów.

Zaprezentowana krytyka negująca sens funkcjonowania kurateli poza strukturami sądu jest bardzo powierzchowna, a argument, że skoro opisywana służba ma w nazwie „sądowa”, musi być powiązana z tą instytucją zależnością formalną, jest nienorzeczny. Kuratorzy jako pracownicy służby probacyjnej funkcjonującej poza sądem uzyskaliby większą autonomię i nadal mogliby w sposób profesjonalny wywiązywać się z powierzonych zadań probacyjnych, utrzymując więź funkcjonalną i merytoryczną z resortem sprawiedliwości oraz sądownictwem powszechnym w zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości.

Kolejna próba zreformowania instytucji dozorów kuratorskich została podjęta 2 stycznia 1996 roku, kiedy to powołano komisję do opracowania systemu sądowej kurateli dla dorosłych. Kluczową propozycją, przygotowaną przez Andrzeja Baładynowicza, było przyjęcie klinicznego (wychowawczego) modelu

kurateli wynikającego z wielopasmowej (wielowymiarowej) teorii resocjalizacji opartej na współpracy i współdziałaniu kuratorów, osób dozorowanych i społeczeństwa z uwzględnieniem wiodącej roli strategii i procedury caseworku, która w procesie wykonywania środków probacyjnych jest ukierunkowana na resocjalizację, inkluzyjną adaptację społeczną, pomoc i opiekę, oddziaływania terapeutyczne, reedukację, usprawnianie osobowości oraz zmianę postaw podopiecznych. Warunkiem koniecznym dla przeprowadzenia reformy było odrzucenie modelu kontrolno-represyjnego i zaadaptowanie na grunt prawa kurateli wychowującej, będącej w istocie instytucją o resocjalizacyjnym charakterze, stanowiącą autonomiczną służbę społeczną. Według wskazanego autora tylko w ten sposób może być spełniony podstawowy warunek rozwoju systemu probacji w Polsce rozumianej jako „działalność profesjonalna podmiotów na rzecz jednostek dysfunkcyjnych psychospołecznie w rygorach właściwych dla wolnościowych sankcji karno-prawnych” (Bałandynowicz, 1996, s. 22).

Kliniczny (wychowawczy) model kurateli sądowej dla dorosłych był rozpatrywany jako system polifunkcyjny na użytek wykonywanych środków probacyjnych, jako złożony układ społeczny składający się z elementów materialno-prawnych, proceduralnych, wykonawczych i kontrolno-nadzorczych, ukierunkowany na realizowanie funkcji zewnętrzno-celowościowej, zewnętrzno-instrumentalnej, informacyjno-diagnostycznej oraz doradczej (Bałandynowicz, 2009, s. 79). W opisywanym modelu kurator staje się centralnym organem systemu środków probacyjnych, decydującym o powodzeniu procesu resocjalizacji, niezależną, autonomiczną grupą zawodową, równoprawną z wszystkimi organami sądowymi, z którymi łączy więź funkcjonalna, informacyjna, a nie zależność służbowa czy kontrolna (Bałandynowicz, 2009). Dlatego zaproponowano powołanie w sądach wydziałów probacji. Nadzór nad prawidłowością wykonywania orzeczeń sądowych, stosowania metod i środków oddziaływania resocjalizacyjnego zostanie powierzony kuratorom wojewódzkim. Odpowiednio do wypracowanych rozwiązań terenowych postulowano utworzenie w resorcie Departamentu Probacji z Wydziałami: kurateli dla dorosłych i kurateli rodzinnej (Bałandynowicz, 1996; 2009). Komisja opracowała także projekt ustawy o kuratorach sądowych, który zawierał nowe rozwiązania organizacyjne, a także zasady organizacji i funkcjonowania samorządu kuratorskiego. Jednak opisywany akt prawny nie został zaakceptowany w kierownictwie resortu ani w środowisku kuratorskimi i nie wyszedł poza sferę projektu (Jedynak i Martuszczyk, 2010).

Ostatecznie w wyniku kolejnych prac legislacyjnych 27 lipca 2001 roku sejm uchwalił pierwszą w historii ustawę o kuratorach sądowych (Dz.U. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.), która weszła w życie 1 stycznia 2003 roku. W art. 1 ustawy określono, że kuratorzy realizują zadania o charakterze wychowawczym, resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym oraz kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu. Według Gromek (2002) ustawa ugruntowała model kurateli wy-

chowującej o charakterze resocjalizacyjnym, na co wskazuje hierarchia funkcji do których wykonywania zostali zobowiązani kuratorzy sądowi. Ustawa, która była efektem kompromisu pomiędzy zwolennikami kurateli klinicznej (wychowującej) opartej na strategii caseworku a modelem kurateli kontrolno-represyjnej, spotkała się z dobrą oceną przedstawicieli Krajowej Rady Kuratorów (Jedynak i Stasiak, 2008). Jednak Michał Porowski uważał, że ustawa o kuratorach sądowych jest „mutantem”, w wyniku którego kuratela sądowa „zatraciła swój etos i funkcje cywilizacyjne”. Kuratela zamiast stać się alternatywą, przeciwieństwem kary, „utożsamia się z nią pod względem funkcji i sposobu, zachowując ledwie odrębność warunków” (Porowski, 2007, s. 70).

Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej okazało się, że zasady funkcjonowania rodzimych służb probacyjnych muszą ulec zmianie zgodnie z zaleceniami zawartymi w *Europejskich regułach dotyczących sankcji i środków alternatywnych* oraz standardami Stałych Konferencji Europejskich ds. Probacji (Conference Permanente Europeenne de la Probation, C.E.P.) (Rekomendacja nr R(92)16 2011 Komitetu Ministrów).

W 2008 roku urzędnicy ministerialni przedstawili listę rozbieżności, które należało uwzględnić w projektowanych zmianach. Oczekiwano, że zostaną podjęte prace nad uzawodowieniem kurateli i dostosowaniem funkcjonowania rodzimych służb do rozwiązań wdrażanych w Unii Europejskiej (por. reguła 49), a zwłaszcza nad wprowadzeniem rozwiązań organizacyjnych stymulujących efektywność resocjalizacji osób dozorowanych w środowisku otwartym (por. reguła 90). Prace reformatorskie rozpoczęto od modyfikacji hierarchii zadań kuratorów zapisanych w art. 1 u.k.s. Na pierwszym miejscu postawiono konieczność wykonywania przez kuratorów w pionie karnym zadań o charakterze kontrolnym. Wyeksponowanie zadań kontrolnych nie było przypadkowe. Urzędnicy resortowi analizując pracę kuratorów w pionie karnym, diagnozowali rozbieżności pomiędzy ustawowymi funkcjami służb kuratorskich a metodyką pracy z podopiecznymi, nastawioną na wykonywanie zadań o charakterze represyjnym (Szymanowski, 2003; Kępka, 2007; Zagórski, 2008). Ponadto w przygotowanej noweli znalazł się zapis zmieniający treść art. 3 ust. 1 u.k.s., w którym wyeksponowano siedzibę urzędu kuratora jako miejsca właściwego dla wykonywanych przez kuratorów zadań. Ustosunkowując się do zaproponowanych zmian, Stępnia (2009) nie mógł sobie wyobrazić, jak kurator sądowy będzie wykonywał czynności o charakterze profilaktycznym, diagnostycznym, wychowawczym czy resocjalizacyjnym w siedzibie zespołu i postulował natychmiastowe przereformowanie tego zapisu. Zaproponowane rozwiązania zostały jeszcze bardziej wzmocnione zmianą treści art. 13. ust. 2. u.k.s., w którym urzędnicy zalecili, aby o czasie pracy kuratora w terenie decydował kierownik zespołu, a nie potrzeby osób dozorowanych. W uzasadnieniu do proponowanych zmian wskazano, że kurator usytuowany jako organ wykonawczy w procedurze sądowej musi skupić się na kontroli wykonywania orzeczeń sądowych przez osoby

skazane. W ten sposób resort sprawiedliwości wyraźnie opowiedział się za „punoptycznym” modelem kurateli nastawionym na monitorowanie i sankcjonowanie zachowania osób dozorowanych (Węgliński, 2015).

STAN WIEDZY

Postulat wprowadzenia radykalnej reformy systemu kurateli został bardzo wyraźnie wyartykułowany w 2008 roku na konferencji poświęconej rozwojowi probacji w kontekście standardów europejskich zorganizowanej przez Komisję Praw Człowieka i Praworządności. Wtedy to Krzysztof Mycka (2008) w wystąpieniu pt. *Podstawowe problemy i założenia zmian w systemie polskiej probacji* stwierdził, że głównym celem pracy kuratorów w pionie karnym będzie dążenie do obniżenia wskaźnika recydywy osób dozorowanych. Dlatego kuratorzy muszą wdrożyć się do szacowania ryzyka powrotności do przestępstwa i kwalifikowania skazanych do grup ryzyka recydywy oraz dostosowywania oddziaływań metodycznych do profilu statycznych i dynamicznych czynników kryminogennych. Trafne określenie ryzyka przestępczości powrotnej skazanych pozwoli na indywidualizowanie intensywności oddziaływań resocjalizacyjnych i interwencyjnych kuratora, a także zróżnicuje zakres obowiązków probacyjnych. Według wskazanego sędziego zdecydowana większość osób osadzonych w więzieniach to byli klienci nieskutecznej probacji, dlatego należy wyeliminować bariery w należyтым wykonywaniu zadań przez kuratorów dla dorosłych. W ten sposób została zapowiedziana zasadnicza zmiana strategii wykonywania dozorów, a przede wszystkim wyeksponowanie zadań o charakterze kontrolno-prewencyjnym. Reforma została sformalizowana w wydanym w 2013 roku rozporządzeniu w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości 2013, poz. 335).

Po wejściu w życie wskazanego rozporządzenia na łamach „Rzeczypospolitej” ukazał się artykuł pt. *Zawód kuratora sądowego do reformy* – przygotowany przez sędziego Myckę (2013), w którym autor uzasadniał konieczność podjęcia „działań naprawczych w obszarze kuratorskiej służby sądowej” i wyeliminowania „niepokojących zjawisk” w funkcjonowaniu kurateli w pionie karnym, a przede wszystkim wprowadzenie czytelnych mechanizmów kwalifikowania skazanych do kategorii dozorów „trudnych” (w tym czasie ponad trzy czwarte tego rodzaju dozorów było wykonywanych przez kuratorów społecznych). Ponadto wiele do życzenia pozostawiała aktywność kuratorów w diagnozowaniu potrzeb skazanych pod kątem dostosowywania do nich właściwych obowiązków probacyjnych; stwierdzane były zaniedbania na poziomie kontroli dozorów ze strony sędziów. Dlatego postulowano, by praca kuratorów została „zracjonalizowana” i „zoptymalizowana”. Wdrożone przepisy miały wymuszać szybsze kończenie spraw i intensyfikowanie

oddziaływań w dozorach według stopnia trudności (tzw. grup ryzyka recydywy). Przewidywano, że zaproponowane zmiany przyniosą wymierne korzyści społeczne i ekonomiczne, zwłaszcza z punktu widzenia bezpieczeństwa publicznego.

Rewolucyjne rozwiązania dotyczące kwalifikowania skazanych do grup ryzyka recydywy spotkały się z krytyką wybitnego przedstawiciela służby kuratorskiej Tadeusza Jedynaka, który w artykule *Remedium, które może nie zadziałać*, opublikowanym 2 kwietnia 2013 roku w czasopiśmie „Rzeczpospolita” zauważył, że powierzenie kuratorom zawodowym dozorowanych z zaawansowanych grup ryzyka – wbrew oczekiwaniom resortu – nie przełoży się na poprawę efektywności pracy kuratorów, ponieważ zwiększy obciążenia kuratorów, a to spowoduje, że będą mieli jeszcze mniej czasu na bezpośrednią pracę z podopiecznymi. Ponadto nałożenie na kuratorów obowiązku rygorystycznego postępowania wobec tzw. trudnych skazanych spowoduje zwiększenie postępowań o zarządzenie kary lub odwołania warunkowego zwolnienia, co będzie oznaczać wzrost liczby osadzonych w zakładach karnych. Wyartykułowane zastrzeżenia skłoniły cytowanego kuratora do postawienia pytania, dlaczego tak istotne zmiany nie zostały poprzedzone kilkuletnim pilotażem i wprowadzeniem proponowanych rozwiązań tylko w kilku wybranych zespołach. Następnie po dokonaniu ich ewaluacji i po wydaniu pozytywnej oceny autor zaproponował wdrożenie nowej strategii w całym kraju, tak jak to zrobiła duńska służba probacyjna, która jest kilkukrotnie mniej liczebna i wykonująca 40-krotnie mniej zadań na tle sądowych kuratorów dla dorosłych w Polsce. W konkluzji postulował konieczność podpatrywania dobrych praktyk i wprowadzania zmian małymi krokami, co ułatwi korygowanie nieprzewidzianych komplikacji.

Wprowadzone rozwiązania legislacyjne spotkały się z uwagami krytycznymi Sztuki (2013), który stwierdził, że mogą one przyczynić się do powiązania zadań wykonywanych przez kuratorów z karą kryminalną i stopniowym odchodzeniem od modelu kurateli wychowawczej na rzecz stosowania oddziaływań o charakterze represyjnym. Ponadto może nastąpić skoncentrowanie się na poprawie jurydycznej skazanych powiązanej z oceną przestępczości powrotnej osób dozorowanych. W ten sposób kuratorzy dla dorosłych zostali wprowadzeni w strategię pracy opartej na metodzie zarządzania przypadkiem (*case management*), szacowaniu ryzyka recydywy (*risk assessment*) oraz kompleksowym zarządzaniu przestępcami (*end to end offender management*), (Andrews i in., 1990; Robinson, 2002; Ostrihanska, 2008; Stańdo-Kawecka, 2014).

Rodzimi kuratorzy zostali zobowiązani do diagnozowania czynników kryminogennych generujących przestępczość powrotną oraz opracowywania anamnezy i katamnezy przypadku, czyli rozpoznawania tzw. statycznych czynników kryminogennych (*static risk factors*). Anamneza przypadku polega na ocenie okresu poprzedzającego dokonanie aktów kryminalnych. Katamneza natomiast oznacza rozpoznawanie dynamicznych czynników ryzyka występujących po orzeczeniu

środka probacyjnego (Węgliński, 2021). Rzetelne oszacowanie prawdopodobieństwa recydywy podopiecznych kuratorów sądowych wymusza konieczność zastosowania wystandaryzowanych technik diagnostycznych, umożliwiających trafną i rzetelną ocenę potrzeb kryminogennych (Andrews i Bonta, 2010).

W modelu zarządzania przypadkiem specjalizacja diagnostyczna kuratorów dla dorosłych jest koniecznością, ale aby tak się stało, należy w pierwszej kolejności zrezygnować z terytorialnego przydziału zadań. Wprowadzona od momentu powstania tych służb zasada terytorialności uczyniła z kuratorów „ekspertów” od wszystkich kategorii spraw orzeczonych przez sąd na danym terenie. Zamiast specjalizacji diagnostycznej i metodycznej kuratorzy zaczęli aspirować do roli „omnibusów”, biorąc na swoje barki sprawy, do których zostali powierzchownie przygotowani. W trybie natychmiastowym należy wyposażyć kuratorów w rzetelne, sprawdzone technik diagnostyczno-prognostyczne, służące oszacowaniu ryzyka powrotności do przestępstwa, którymi od dawna dysponują oficerowie probacji w Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Holandii i wielu innych krajach (Robinson, 2002; Bonta i Andrews, 2007; Wójcik, 2013).

Niestety rodzimi kuratorzy przy kwalifikowaniu podopiecznych do grupy ryzyka recydywy muszą polegać na informacjach zgromadzonych na podstawie wywiadów środowiskowych dla celów postępowania przygotowawczego (art. 214 § 1 k.p.k.). Tymczasem w wielu krajach europejskich oficerowie probacji przygotowują sprawozdania w formie tzw. raportów przedsądowych (*pre-sentence report*) przy użyciu wystandaryzowanych narzędzi diagnostyczno-prognostycznych (Stańdo-Kawecka, 2020). Natomiast zbierane za pomocą wywiadów środowiskowych informacje są rozproszone, niekompletne, subiektywne, oparte na kryteriach klinicznych, a nie aktuarialnych przeznaczonych do oszacowania przestępczości powrotnej (Osińska, 2019; Bernasiewicz, 2019).

Planując „rewolucyjne” zmiany urzędnicy resortowi zapomnieli o przygotowaniu kuratorów do opracowywania indywidualnej prognozy kryminologicznej oraz wykonywania kompleksowej diagnozy osobopoznawczej skazanych, co wymusiło konieczność radykalnego uproszczenia procedury profilowania osób dozorowanych do grup ryzyka powrotu do przestępstwa. Określona w rozporządzeniu strategia rozpoznawania czynników ryzyka przestępczości powrotnej nie uwzględnia uzasadnień teoretycznych ani dowodów empirycznych. Profilowanie dozorowanych do grupy podwyższonego ryzyka ma charakter obligatoryjny i fakultatywny. Obligatoryjność doboru do grupy uniemożliwia podjęcie innej – niż kwalifikacja do grupy C – decyzji nawet w przypadku stwierdzenia istnienia szeregu czynników chroniących przed recydywą. Natomiast fakultatywność wyraża się w możliwości różnego zadysponowania osobą dozorowaną w zależności od osobistego przekonania kuratora (Sztuka, 2016; Dziadkiewicz, 2016). Według zapisów resortowych kurator sądowy przypisuje osobę dozorowaną do określonej grupy ryzyka recydywy przede wszystkim na podstawie statycznych czynników

kryminogennych, bez możliwości zastosowania sprawdzonych skal prognostycznych (Hołyst, 2013a; 2013b).

Podsumowując, można zauważyć, że profilowanie osób dozorowanych do grup ryzyka nie wymagało od kuratorów kompetencji w zakresie opracowania pogłębionej anamnezy czy katamnezy przypadku oraz wiedzy na temat predykcji kryminologicznej. Natomiast w 2016 roku na mocy nowo wprowadzonego rozporządzenia nałożono na kuratorów obowiązek opracowania sprawozdania z objęcia, przebiegu i zakończenia dozoru (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości, 2016, poz. 969). Przygotowanie sprawozdania wymagało umiejętności opracowania pełnej diagnozy osobopoznawczej probanta. Na kuratorów nałożono obowiązek zdiagnozowania złożonych dyspozycji, takich jak inteligencja, osobowość, postawy społeczne, sposoby myślenia, uzależnienia od substancji toksycznych, trybu i stylu życia oraz zakwalifikowania skazanych do określonej grupy ryzyka recydywy.

Nakładając na kuratorów dla dorosłych obowiązek opracowania diagnozy osobopoznawczej, urzędnicy musieli dysponować informacjami na temat aktualnego budżetu czasu pracy kuratorów, którzy byli przeciętnie obciążeni 25 dozorami własnymi oraz 24 dozorami powierzonymi. Przy takich obciążeniach kurator w pionie karnym mógł spotykać się z osobą dozorowaną w miejscu zamieszkania raz w miesiącu lub rzadziej (Stasiorowski, 2018). Oznaczało to, że na bezpośrednie oddziaływanie metodyczne w pracy z podopiecznym kurator zawodowy mógł rocznie poświęcić od 40 do 360 minut (Konopczyński, 2010).

Okazało się, że przy tak ograniczonym czasie poświęcanym na bezpośrednie spotkania z podopiecznymi kuratorzy przede wszystkim wykonywali uproszczoną, opisową diagnozę, która w znikomym stopniu spełnia funkcje diagnozy osobopoznawczej. Ponadto wykazano, że sporadycznie podejmowali próbę sformułowania diagnozy prognostycznej – takie zapisy odnotowano w 12,5% analizowanych teczek z dozoru (Stasiorowski, 2018). Należy też pamiętać, że ustawodawca na opracowanie sprawozdania z objęcia dozoru przeznaczył 21 dni od momentu nawiązania kontaktu z osobami skazanymi (§ 52, Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości, 2016, poz. 969).

PODSUMOWANIE

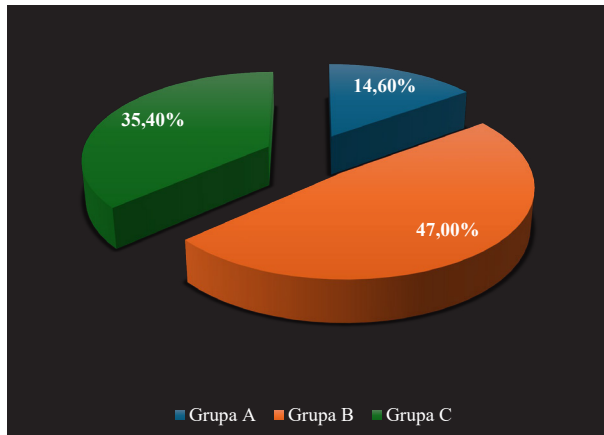
Najbardziej znaczącą przeszkodą utrudniającą rzetelne wywiązanie się kuratorów z nałożonych zadań był zakres świadomości i wiedzy tej grupy zawodowej. Na podstawie wykonanych badań okazało się, że kompetencje diagnostyczne kuratorów są niewystarczające do opracowania rzetelnej i trafnej diagnozy osobopoznawczej oraz prognozowania przestępczości powrotnej osób dozorowanych (Wysocka, 2011, 2018). Zakres specjalistycznej diagnozy wymagał od kuratorów „multikompetencyjności”, która w sytuacji terytorialnego podziału zadań, nad-

miernych obciążeń, braku specjalizacji zadaniowej okazała się niemożliwa do wykonania (Wysocka, 2011). Dlatego „quasi ekspertalne” zadania diagnostyczne oraz prognozowanie przestępczości powrotnej osób skazanych należy powierzyć odpowiednio przeszkolonej grupie kuratorów zawodowych pracujących w sekcjach diagnostycznych wyodrębnionych w strukturze zespołów kuratorskich. Wskazani kuratorzy nie byłiby obciążeni prowadzeniem dozorów probacyjnych, które wykonywaliby kuratorzy przydzieleni do sekcji metodycznej. Zabieg ten polegający na oddzieleniu diagnozy osobopoznawczej oraz prognozy kryminologicznej od wykonywania środków probacyjnych ułatwiłby relacje kuratorów pracujących w sekcji metodycznej z osobami dozorowanymi po zakwalifikowaniu ich do grupy ryzyka recydywy. Obecnie kurator po opracowaniu sprawozdania z objęcia dozoru musi poinformować podopiecznego, do jakiej grupy ryzyka recydywy został zaklasyfikowany. Można sobie wyobrazić, jak negatywnie zmieniają się relacje skazanego z kuratorem, gdy ten dowie się, że został uznany za osobę, która z dużym prawdopodobieństwem w przyszłości popełni kolejne przestępstwo. Z moich badań wynika, że na demokratyczne, partnerskie, podmiotowe relacje oparte na współodpowiedzialności za podejmowane decyzje, kuratorzy mogli sobie przede wszystkim pozwolić w pracy z dozorowanymi z grupy obniżonego ryzyka. Natomiast skazani zaklasyfikowani do grupy podwyższonego ryzyka recydywy istotnie częściej doświadczali dyscyplinującego i rygorystycznego postępowania kuratorów motywującego do podporządkowania się nakazom i wymaganiom sądu (Węgliński, 2019).

W latach 2013–2016 w metodyce wykonywania dozorów nastąpiła radykalna zmiana. Wykonywanie środków probacyjnych oparte na strategii caseworku zostało zdominowane przez strategię polegającą na zarządzaniu przypadkiem (*case management*). Rodzimi kuratorzy zostali zmuszeni do wykonywania nowych zadań bez należytego przygotowania merytorycznego. Może to oznaczać, że dokonana klasyfikacja skazanych do grup ryzyka recydywy jest nierzetelna, błędna, w sposób nietrafny przewidująca przyszłe zachowania osób dozorowanych.

Wprowadzenie podziału osób dozorowanych na grupy ryzyka przestępczości powrotnej stało się podstawą do reformowania kurateli sądowej dla dorosłych i zbliżenia jej funkcjonowania do ogólnoswiatowych instytucji probacyjnych (Stańdo-Kawecka, 2014). Z uwagi na rozpoznane braki w przygotowaniu kuratorów do wykonywania diagnozy osobopoznawczej, przeprowadzania anamnezy i katamnezy przypadków oraz prognozowania przestępczości powrotnej interesujące będzie zaprezentowanie danych empirycznych obrazujących efekt wykonanych czynności i zadań po wprowadzeniu reformy. W 2017 roku Stasiorski (2018) dokonał analizy zawartości 500 losowo dobranych teczek dozoru kuratorów sądowych. Uzyskane informacje ukazuje wykres poniżej.

Wykres 1.
Grupy ryzyka powrotności do przestępstwa

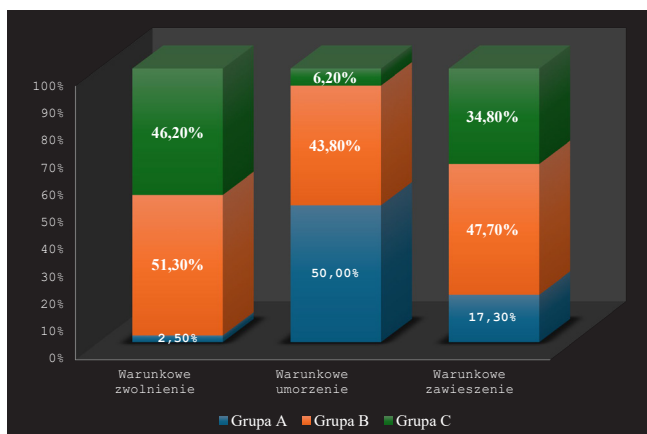

Źródło: opracowanie na podstawie Stasiorowski, 2018, s. 143.

W dobranej do analizy próbie dominowały osoby zakwalifikowane do podstawowej grupy ryzyka (47%), do której zalicza się skazanych, którzy nie spełniają przesłanek grupy A oraz grupy C. Pod względem kryteriów kwalifikacji jest to grupa najmniej jednorodna. Należy też zauważyć, że do grupy podwyższonego ryzyka przestępczości powrotnej (gr. C) został zaliczony co trzeci skazany z uwzględnionych w analizie spraw dozoru.

Wykres 2 przedstawia rozkład grup ryzyka ze względu na wykonywane środki probacyjne w całej rozpoznawanej próbie.

Wykres 2.
Grup ryzyka powrotności do przestępstwa według rodzaju orzeczenia

Źródło: opracowanie na podstawie Stasiorowski, 2018, s. 145.

W pierwszej kolejności należy poddać ocenie klasyfikację do grup ryzyka wśród osób warunkowo zwolnionych z odbycia reszty kary pozbawienia wolności. Należy pamiętać, że nie dokonano kwalifikacji osadzonych warunkowo zwolnionych z zakładu karnego do wybranej grupy ryzyka, tak jak to uczyniono w przypadku sprawców, wobec których zastosowano warunkowe umorzenie postępowania. W ten sposób takie osoby mogą być zakwalifikowane do dwóch grup ryzyka: umiarkowanej i podwyższonej (gr. B i gr. C), ponieważ do grupy obniżonego ryzyka (gr. A) nie mogą być zaklasyfikowani skazani, którzy byli już wcześniej karani (Niewiadomska-Krawczyk, 2015). Interesujące jest też to, że skazani warunkowo zwolnieni z instytucji o charakterze więziennym decyzją sądu penitencjarnego mają udokumentowaną „pozytywną prognozę kryminologiczną”, co oznacza, że w ich przypadku zostały osiągnięte cele kary oraz założono, że w przyszłości nie powrócą na drogę przestępczą i będą przestrzegać porządku prawnego. Jednak po oddaniu pod dozór kuratora w środowisku otwartym nadal traktuje się te osoby jako „obciążone ryzykiem ponownego popełnienia przestępstwa” (Niewiadomska-Krawczyk, 2015, s. 78). Jest to sprzeczność, którą należy jak najszybciej wyeliminować. Można to zrobić na dwa sposoby: zrezygnować z instytucji szacowania ryzyka wobec skazanych warunkowo zwalnianych albo wprowadzić kwalifikowanie do grupy ryzyka na etapie konstruowania prognozy kryminologicznej przez sąd penitencjarny (Niewiadomska-Krawczyk, 2015). Ponadto skazani warunkowo zwolnieni z odbywania resztki kary pozbawienia wolności zostali przez kuratorów zakwalifikowani do grupy podstawowej (51,3%) oraz podwyższonego ryzyka recydywy (46,2%). Tylko znikomy odsetek osób dozorowanych został przypisany do grupy obniżonego ryzyka przestępczości powrotnej (2,5%) (Stasiorowski, 2018).

Bardzo interesujący jest też rozkład procentowy grup ryzyka recydywy wśród osób, wobec których sąd zastosował warunkowe umorzenie postępowania karnego. Okazało się, że kuratorzy zaklasyfikowali opisywane przypadki do grupy obniżonego ryzyka (50%), co wydaje się logiczne, ale aż 43,8% ocenianych osób znalazło się w grupie podstawowego ryzyka recydywy (gr. B). Ponadto kuratorzy 6,2% przypadków osób z warunkowym umorzeniem kary zaklasyfikowali do grupy podwyższonego ryzyka recydywy, co w istocie oznacza zdecydowany sprzeciw wobec decyzji sądu. Również wśród osób, którym sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary pozbawienia wolności, według kuratorów dominowały przypadki, które zaklasyfikowano do grupy podstawowej (47,7%) oraz grupy podwyższonego ryzyka (34,8%). Natomiast obniżoną prognozę recydywy uzyskało 17,5% skazanych na podstawie analizowanych teczek z dozoru (Stasiorowski, 2018).

Ogólnie z przeprowadzonej analizy spraw z wykonywanych dozorów można zauważyć, że kuratorzy do grupy obciążonej największym ryzykiem recydywy (gr. C) kwalifikują osoby dozorowane, wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary (68,2%) oraz warunkowo zwolnił z dalszego odbywania kary pozbawienia wolności (31,2%) (Stasiorowski, 2018).

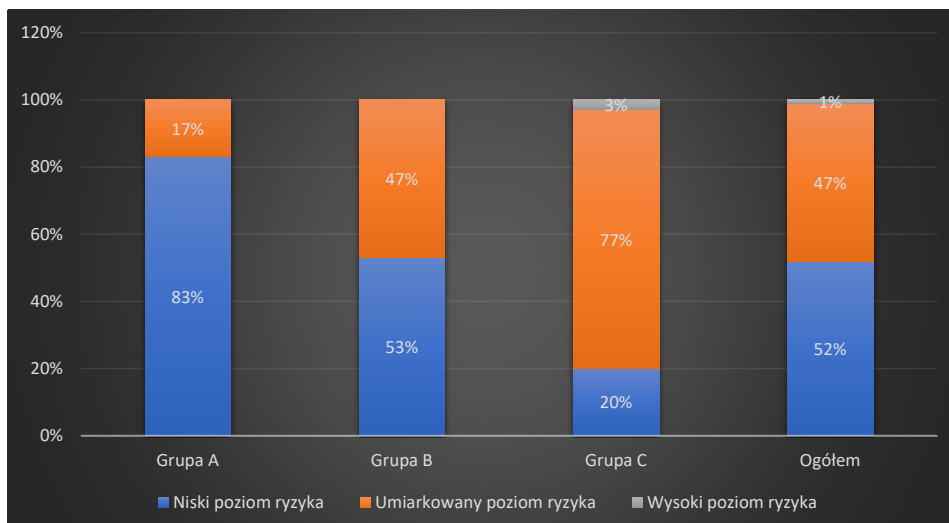
Na podstawie zaprezentowanych wyników można sformułować tezę, że kuratorzy w pionie karnym uzyskali wyjątkową łatwość kwalifikowania osób dozorowanych do dwóch grup: podstawowej (gr. B) i podwyższonego ryzyka (gr. C). Dlatego w badaniach własnych postanowiłem porównać profilowanie do grup ryzyka przestępczości powrotnej dokonane przez kuratorów sądowych na podstawie kryteriów formalnych zapisanych w art. 169b § 1 kkw (bez zastosowania narzędzia pomiarowego) z klasyfikacją dokonaną na podstawie techniki SPORPZP opracowanej przez Brunona Hołysta (2013b), która odpowiada co najmniej drugiej generacji metod szacowania ryzyka (Sztuka, 2016). Określona miara ryzyka (surowy wynik skali) zawiera się w przedziale od 0 do 52 punktów (Hołyst, 2013a). O przynależności do jednej z trzech grup ryzyka będzie decydować wynik surowy obliczony na podstawie informacji uzyskanych od kuratorów sądowych. Analizie poddano 90-osobową grupę dozorowanych, którzy wcześniej zostali zakwalifikowani przez kuratorów do trzech grup ryzyka (A, B, C) na podstawie kryteriów formalnoprawnych określonych w dokumentach resortowych. W każdej grupie ryzyka było 30 skazanych. Okazało się, że na podstawie prognozy uwzględniającej pomiar statycznych i dynamicznych czynników kryminogennych w całej 90-osobowej grupie podopiecznych kuratorów dla dorosłych najwięcej osób zostało przypisanych do grupy niskiego (52%) oraz umiarkowanego ryzyka recydywy (47%). Natomiast tylko jedna z osób dozorowanych została zaklasyfikowana do grupy wysokiego ryzyka przestępczości powrotnej. Według klasyfikacji wykonanej przez kuratorów sądowych takich osób w opisywanej próbie było 30 (*sic!*). Różnice w profilowaniu osób dozorowanych do grup ryzyka na podstawie prognozy kryminologicznej i kryteriów formalnoprawnych są w wysokim stopniu istotne statystycznie.

Na wykresie 3 zaprezentowano dane procentowe obrazujące zbieżność klasyfikacji do trzech grup ryzyka dokonanej przez kuratorów sądowych na podstawie kryteriów formalnych wypracowanych w resorcie sprawiedliwości z określonym poziomem ryzyka recydywy na podstawie danych empirycznych zebranych z wykorzystaniem skali prognostycznej.

Analizując zaprezentowane dane, można zauważyć, że największa zgodność prognozy ryzyka przestępczości powrotnej opracowanej na podstawie danych empirycznych oraz kryteriów formalnych wystąpiła w przypadku osób dozorowanych zakwalifikowanych do grupy obniżonego ryzyka (gr. A), w której na podstawie diagnozy empirycznej znalazło się 83% probantów, u których rozpoznano niski poziom ryzyka recydywy oraz 17% podopiecznych kuratorów sądowych, którzy charakteryzowali się umiarkowanym poziomem ryzyka przestępczości powrotnej. Można więc przyjąć, że odnotowano dużą zbieżność w prognozowaniu niskiego ryzyka przestępczości powrotnej osób dozorowanych dokonanej z wykorzystaniem kryteriów empirycznych i formalnych.

Wykres 3.

Zgodność prognozy kryminologicznej ryzyka recydywy opartej na kryteriach empirycznych i formalnych

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych (Węgliński, 2021, s. 144).

Większą rozbieżność wyników w sposobach prognozowania odnotowano w grupie podstawowego ryzyka (gr. B). Okazało się, że tylko w przypadku 47% osób dozorowanych odnotowano zgodność klasyfikacji. W tej grupie na podstawie danych empirycznych rozpoznano aż 53% osób, które charakteryzowały się niskim poziomem ryzyka przestępczości powrotnej. Należy pamiętać, że zgodnie z modelem zarządzania ryzykiem osoby dozorowane z pozytywną prognozą kryminologiczną (obniżonego grupy ryzyka – gr. A) powinny się spotkać z odmiennym sposobem bezpośredniego oddziaływania metodycznego stosowanego przez kuratorów w trakcie wykonywania środka probacyjnego w porównaniu z osobami dozorowanymi z grupy umiarkowanego ryzyka recydywy.

Jednak największy problem związany z prognozowaniem przestępczości powrotnej odnotowano w grupie dozorowanych zakwalifikowanych przez kuratorów do podwyższonego ryzyka recydywy (gr. C). Na podstawie wskaźników empirycznych w tej grupie znalazło się 77% skazanych z rozpoznaniem umiarkowanym poziomem ryzyka recydywy oraz 20% podopiecznych, którzy charakteryzowali się niskim poziomem ryzyka przestępczości powrotnej (*sic!*).

Z całą stanowczością można stwierdzić, że klasyfikacja skazanych do grupy podwyższonego ryzyka recydyw dokonana na podstawie kryteriów opracowanych w resorcie sprawiedliwości okazała się błędna. Określone przez kuratorów sądowych ryzyko popełnienia w przyszłości kolejnego przestępstwa przez osoby dozorowane jest nieprawidłowe i obciążone błędem fałszu pozytywnego. Na podstawie

wskaźników wypracowanych w resorcie sprawiedliwości kuratorzy dokonali zaklasyfikowania co piątej z ocenianych osób dozorowanych do grupy wysokiego ryzyka przestępczości powrotnej z rozpoznaniem na podstawie kryteriów empirycznych niskim poziomem ryzyka recydywy. Zbyt pochopne zakwalifikowanie skazanych z obniżonej grupy ryzyka do programów z osobami o wyższym ryzyku recydywy może prowadzić do wzrostu zachowań przestępczych, będących efektem procesu dyfuzji zachowań (Dowden i Andrews, 2004). Ponadto nadmierna presja i rygory dyscyplinujące ze strony kuratora mogą skutkować wzrostem nasilenia symptomów asocjalności (Andrews i in., 1990).

WNIOSKI

W ostatnim dziesięcioleciu w metodyce wykonywania dozorów kuratorskich w Polsce zaszły rewolucyjne zmiany. Powszechnie stosowana strategia i procedura pracy z przypadkiem (*casework*) zostaje zastępowana modelem menedżersko-nadzorczym (*managerial-surveillant*) opartym na strategii zarządzania przypadkiem (*case management*). Kurator sądowy dla dorosłych jako „menedżer” od resocjalizacji musi nauczyć się nowego sposobu zarządzania osobami dozorowanymi, w którym najważniejszym zadaniem staje się zapewnienie obywatelom bezpieczeństwa społecznego poprzez efektywne eliminowanie przestępczości powrotnej (Stańdo-Kawecka, 2020).

Zaprezentowany w artykule przegląd wybranych badań empirycznych ma na celu uświadomienie kuratorom dla dorosłych, że specjalizacja diagnostyczna w zakresie przygotowania i opracowywania anamnezy i katamnezy przypadku jest konieczna. Takiej specjalizacji diagnostycznej kuratorów nie można zastąpić opiniodawczymi zespołami specjalistów sądowych (OZSS), jak to postulował Stasiak (2020), ponieważ pracownicy tych zespołów opracowują diagnozy zbyt wolno (Włodarczyk-Madejska, 2018), a ponadto nie są przeszkoleni w zakresie kwalifikowania osób dozorowanych do grup ryzyka recydywy. W trybie pilnym należy więc wyposażyć kuratorów sądowych w rzetelne, sprawdzone techniki diagnostyczno-prognostyczne, służące szacowaniu ryzyka recydywy.

Kuratorzy sądowi jako przedstawiciele szczególnej służby społecznej skoncentrowani na rozpoznawaniu statycznych i dynamicznych czynników ryzyka recydywy osób dozorowanych, które mogą być źródłem stygmatyzacji i ekskluzji, muszą stale pamiętać o konieczności rozwijania kompetencji edukacyjnych, zawodowych oraz moralnych ułatwiających readaptację oraz reintegrację społeczną podopiecznych.

W procesie tworzenia nowego modelu kurateli dla dorosłych, opartego na zarządzaniu czynnikami ryzyka i administrowaniu usługami adekwatnymi do potrzeb osób skazanych, pracownicy tej szczególnej służby społecznej muszą pamiętać o tym, że wykonują zadania wykraczające poza zapobieganie przestępczości

i dyscyplinowanie podopiecznych. Ich szczególna misja wymaga uwzględniania „opiekunczej kontroli i troski” oraz identyfikowania się z takimi wartościami, jak: „bratnia miłość i odpowiedzialność za los drugiego człowieka”, a także aspirowania do roli „patrona i spolegliwego opiekuna” (Porowski, 2007, s. 70).

Nadrzędnym celem w pracy kuratorów sądowych w pionie karnym jest reintegracja społeczna skazanych, motywowanie sprawców przestępstwa do rozwiązania zaistniałego konfliktu społecznego i naprawienia krzywdy spowodowanej dokonanym aktem kryminalnym oraz odnowienia zerwanych więzi społecznych. Tak określone zadania przyczynią się do utrwalenia wychowawczego (klinicznego) modelu pracy rodzimych służb probacyjnych.

BIBLIOGRAFIA

- Andrews, D.A., Bonta, J. (2010). *The Psychology of Criminal Conduct*. New Providence. Andersen Publishing.
- Andrews, D., Bonta, J., Hoge, R. (1990). Classification for Effective Rehabilitation. Re-discovering Psychology. *Criminal Justice and Behavior*, 17, 19–52.
- Bałandynowicz, A. (1996). Raport Komisji powołanej do opracowania systemu sądowej kurateli dla dorosłych. *Biuletyn Kryminologiczny*, 5, 22–35. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7875465>
- Bałandynowicz, A. (2009). Probacyjny model kurateli sądowej w Polsce. *Probacja*, 3–4, 78–111.
- Bernasiewicz, M. (2019). Teorie i narzędzia diagnostyczne w szacowaniu przestępczości powrotnej. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, XXXVIII(2), 111–124.
- Bonta, J., Andrews, D.A. (2007). *Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation*. Public Safety Canada.
- Dowden, C., Andrews, D.A. (1999b). What Works in Young Offender Treatment: A Meta-Analysis. *Forum on Corrections Research*, 11(2), 21–24.
- Dowden, C., Andrews, D.A. (2004). The Importance of Staff Practice in Delivering Effective Correctional Treatment: A Meta-Analytic Review of Core Correctional Practice. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48(2).
- Dziadkiewicz, K. (2016). Kategoryzacja skazanych oddanych pod dozór kuratora sądowego, w świetle aktualnych zmian prawa karnego wykonawczego i przesłanek praktycznych stosowania taksonomii w pracy ze skazanym pozostającym w okresie próby. W A. Karłyk-Ćwik, D. Rybczyńska-Abel (red.), *Resocjalizacja – czarno na białym* (s. 176–189). Akapit.
- Gromek, K. (2002). *Kuratorzy sądowi: Komentarz do ustawy z 27 lipca 2001 r.* LexisNexis.
- Hołyst, B. (2013a). Podstawy i zakres indywidualnej prognozy kryminologicznej. *Probacja*, 1, 5–28.

- Hołyst, B. (2013b). Skala prognostyczna do oceny ryzyka podjęcia zachowań przestępczych – indywidualna predykcja kryminologiczna. *Probacja*, 2, 39–45.
- Jedynak, T., Martusiewicz, A. (2010). Od rozporządzenia do ustawy o kuratorach sądowych. W T. Jedynak, K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego* (s. 29–83). LexisNexis.
- Jedynak, T. (2013). Remedium, które może nie zadziałać, *Rzeczpospolita*, 2 kwietnia.
- Jedynak, T., Stasiak, K. (2008). *Komentarz do ustawy o kuratorach sądowych*. LexisNexis.
- Kępka, S. (2007). Kuratela sądowa: wychowująca czy kontrolno-represyjna? Ujęcie formalnoprawne. W E. Bielecka (red.), *Profilaktyka i adaptacja społeczna* (s. 78–101). Wyd. Uniwersyteckie Białystok.
- Konopczyński, M. (2010). Resocjalizacyjna rola kuratora sądowego. W P. Zieliński (red.), *90 lat kurateli sądowej w Polsce. Historia – teraźniejszość – przyszłość* (s. 39–44). Kancelaria Sejmu.
- Kopeć-Chrościcka, M. (1984). *Kurator sądowy. Zadania profilaktyczne i resocjalizacyjne*. Wyd. WSPS.
- Marek, A. (2003). *Prawo karne*. LexisNexis.
- Moczydłowski, P. (2003). Więziennictwo w okresie transformacji ustrojowej w Polsce: 1989–2003. W T. Bulenda (red.), *System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce* (s. 77–127). Instytut Spraw Publicznych.
- Moczydłowski, P. (2004). *Kariera strachu. Bezpieczeństwo publiczne w Polsce*. Wszechnica Polska – Szkoła Wyższa TWP w Warszawie.
- Mycka, K. (2008). Podstawowe problemy i założenia zmian w systemie polskiej probacji. *Polski system probacji, stan i kierunki rozwoju w kontekście standardów europejskich* (s. 154–168). Kancelaria Senatu.
- Mycka, K. (2013). Zawód kuratora sądowego do reformy. *Rzeczpospolita*, 22 marca.
- Niewiadomska-Krawczyk, M. (2015). Dozór kuratora sądowego nad skazanymi warunkowo zwolnionymi z odbycia reszty kary pozbawienia wolności po nowelizacji kkw. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 89, 61–79.
- Osińska, M. (2019). Diagnoza resocjalizacyjna w praktyce kuratorów sądowych. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, XXXVIII(2), 27–40.
- Ostrianska, Z. (1996). Problemy współczesnej kurateli sądowej. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. Stanisława Batawii*, 5, 7–11.
- Ostrianska, Z. (2008). Diagnoza w pracy kuratora sądowego. W T. Jedynak, K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego* (s. 171–192). LexisNexis.
- Porowski, M. (2007). Kuratela sądowa w koncepcjach polityki kryminalnej. W E. Bielecka (red.), *Profilaktyka i adaptacja społeczna* (s. 65–76). Wyd. Uniwersyteckie Białystok.
- Rekomendacja nr R(92)16 (2011). Rekomendacja nr R(92)16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Europejskie reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 72–73, 331–359.

- Rekomendacja Rec22 (2011). Rekomendacja Rec22 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o usprawnieniu implementacji Europejskich Reguł reguły dotyczących sankcji i środków alternatywnych. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 72–73, 361–367.
- Robinson, G. (2002). Exploring Risk Management in Probation Practice. *Contemporary Developments in England and Wales. Punishment and Society*, 4(1), 21–22.
- Stańdo-Kawcka, B. (2020). *Polityka karna i penitencjarna między punitywizmem i menedżeryzmem*. Wolters Kluwer.
- Stańdo-Kawecka, B. (2014). Wybrane problemy profesjonalizacji organów probacyjnych i klasyfikacji sprawców oddanych pod dozór do grup ryzyka. W T. Kalisz (red.), *Kary i środki wolnościowe w perspektywie praktyki orzeczniczej i wykonawczej* (s. 27–43). *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*. T. XXXIII. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Stasiak, K. (2020). Czy potrzebna jest nam reforma kurateli sądowej? *Gdańskie Studia Prawnicze*, XXIV, 3(47), 103–123.
- Stasiorowski, S. (2018). *Metody pracy resocjalizacyjnej i profilaktycznej stosowane przez kuratorów sądowych wykonujących orzeczenia w sprawach karnych*. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Prawo karne i kryminologia.
- Stępniać, P. (1992). *Funkcjonowanie kurateli sądowej. Teoria a rzeczywistość*. Wyd. Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Stępniać, P. (2008). Kuratela sądowa – dwie propozycje modelowe a społeczne realia ich aplikacji. W W. Ambrozik, H. Machel, P. Stępniać (red.), *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych* (s. 160–169). UAM.
- Stępniać, P. (2009). Kontrowersje wokół rozumienia probacji. *Państwo i Prawo*, 12, 48–64.
- Sztuka, M. (2013). *Anachronizm i aktualność. Idea resocjalizacji w sporze o nowoczesność*. Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sztuka, M. (2016). Szacowanie ryzyka w pracy kuratora Polskie rozwiązania i ich odpowiedniki w rozwiniętych systemach zachodnich. W M. Konopczyński, Ł. Kwadrans (red.), *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków nadzieje, oczekiwania, dylematy* (s. 79–92). Impuls.
- Szymanowski, T. (2003). Działalność kuratorów sądowych w pierwszym półroczu 2002 r. w świetle wyników badań. W J. Lipski, A. Chodyra (red.), *Kurator w społeczeństwie obywatelskim* (s. 9–42). Wydawnictwo Sejmowe.
- Węgliński, A. (2002). Zahamowanie modernizacji służb kuratorskich w Polsce. *Opieka – Wychowanie – Terapia*, 3, 27–33.
- Węgliński, A. (2004). Development of the Court Tutorage in Poland. W R. Kucha (red.), *European Integration Through Education* (s. 320–332). UMCS.
- Węgliński, A. (2015). Zasoby osobiste społecznych kuratorów sądowych niezbędne w przezwyciężaniu zaburzeń w przystosowaniu dozorowanych z problemem alkoholowym. W A. Bałandynowicz, E. Jówko, K. Marciniak-Paprocka (red.), *Edukacja inkluzyjna. Konteksty indywidualistyczne, wspólnotowe i transpersonalne*, 2 (s. 121–142). Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego.

- Węgliński, A. (2019). Zastosowanie metody zarządzania ryzykiem zachowań przemocowych w metodyce wykonania dozorów kuratorskich. *Probacja*, 3, 31–57.
- Węgliński, A. (2021). *Zapobieganie przestępczości powrotnej w dozorach probacyjnych*. UMCS.
- Włodarczyk-Madejska, J. (2018). Efektywność opiniodawczych zespołów sądowych specjalistów. *Prawo w Działaniu, Sprawy Cywilne*, 33, 242–296.
- Wójcik, D. (1999–2000). Probacja – rozwiązania prawne w niektórych krajach europejskich. *Archiwum Kryminologii*, XXV, 29–79.
- Wójcik, D. (2013). Stosowanie w postępowaniu karnym narzędzi diagnostyczno-prognostycznych służących oszacowaniu ryzyka powrotności do przestępstwa. *Prawo w Działaniu Sprawy Karne*, 16, 59–102.
- Wysocka, E. (2011). Proces diagnozy w instytucji kurateli sądowej i jego główne wyznaczniki. W A. Kieszkowska (red.), *Tożsamość osobowa dewiantów a ich reintegracja społeczna* (część I) (s. 318–342). Impuls.
- Wysocka, E. (2018). Znaczenie diagnozy osobopoznawczej i środowiskowej w polskim modelu kurateli sądowej – możliwości i ograniczenia. W K. Stasiak (red.), *Kuratela sądowa w Polsce. Analiza systemu. Księga pamiątkowa dedykowana Doktorowi Tadeuszowi Jedynakowi* (s. 211–236). Adam Marszałek.
- Wysocka, E. (2019). Diagnoza dysfunkcji społecznych czy indywidualnych potencjałów w pracy kuratora sądowego. *Resocjalizacja Polska*, 17, 49–67.
- Zagórski, J. (2008). Organizacja pracy i zadania sądowych kuratorów dla dorosłych. W J. Zagórski (red.), *Wykonywanie środków probacji i readaptacji skazanych w Polsce* (s. 9–30). Biuro RPO.

Wykaz aktów prawnych

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości (2002). Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 czerwca 2002 r. w sprawie zakresu praw i obowiązków podmiotów sprawujących dozór, zasad i trybu wykonywania dozoru oraz trybu wyznaczania przez stowarzyszenia, organizacje i instytucje swoich przedstawicieli do sprawowania dozoru (Dz.U. Nr 91, poz. 812).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości (2013). Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. 2013, poz. 335).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości (2016). Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych, poz. 969.
- Ustawa – kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 1997 Nr 90, poz. 557).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. Nr 98, poz. 1071 ze zm.).

AN ATTEMPT TO IMPLEMENT CLINICAL GUARDIANSHIP AND MANAGERIALISM IN PROBATION SUPERVISIONS

Introduction: At present in many countries the model of the work of probation officers has been subordinated to the *case* management method. In the Ministry of Justice started work on combining the resocialization treatment by probation officers with the assessment of recidivism risk in convicts classified into three groups of recidivism. In this manner, the probation methodology can shift from educational purposes to prevention and control. The principal goal of the proposed solutions was to turn probation officers into a professional service responsible for the protection of society and probationers themselves against next criminal acts.

Research Aim: This is a review article. Its purpose to present the course of the reform of guardianship for adults after the political transformation.

Evidence-based Facts: While preparing new solutions did not pay sufficient attention to the moment of implementation of the proposed recidivism risk management model into the practice of conducting probation supervisions, grading of control and adjustment of resocialization programs to different risk groups. The unprofessional implementation of the recidivism risk management model may result in the mass exclusion of the convicted persons from resocialization in an open environment.

Summary: The probation officers were not prepared to recognize the criminogenic needs of the probationers. When formulating forecast, they use a very limited list of predictors of the future criminal behaviour of the probationers. This means that the probation officers must be equipped with appropriate, reliable, proven and structured recidivism risk estimation tools.

Keywords: managerial-supervisory model of the court tutorage, probationers, risk groups.